

BIBLIOGRAFIA

Joan VENY, *Onomàstica i dialectologia*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996; «Biblioteca Serra d'Or», 166.

L'autor, el Dr. Joan Veny, lingüista il·lustre, ben conegut pel seu mestratge universitari i per les seves obres dedicades a la geografia lingüística, i vicepresident de la nostra Societat, ens ofereix en aquest llibre una selecta dels seus articles, ben oportuna, no solament per tal de facilitar-ne la lectura, sinó també perquè, com que tots els treballs inclosos són ben interrelacionats, sens dubte llur visió conjunta n'incrementa l'interès.

El primer treball, que dóna títol a tot el llibre, és una exposició ben valuosa de la relació entre onomàstica i dialectologia, il·lustrada àmpliament amb nombrosos exemples, sempre ben escaients, com és habitual en totes les obres de Joan Veny. Cal dir que des del punt de vista onomàstic no és limita a la toponímia, sinó que l'onomàstica personal hi és ben representada. Assenyalem, per exemple, d'entre les qüestions que estudia, l'etimologia romànica, contra l'opinió d'alguns arabistes, que estableix per a Vandellòs, el diferent tractament gràfic entre els cognoms (on se solen respectar les grafies arcaïques) i els topònims (en què s'ha d'aplicar la normativa vigent) i la nova etimologia de *gallimó* 'estat juvenil de verat' que considera una variant de la denominació pintoresca, *guillemó*, diminutiu de *Guillem*.

El caràcter de la toponímia mallorquina és ben descrit en el treball següent, dedicat a Lluçmajor a través de la seva toponímia, on no solament es recullen els topònims d'aquest terme amb les il·lustracions pertinents, sinó que s'hi fa també un estudi ordenat de caràcter historicolingüístic, incloent-hi els estrats més remots: preromà, mossàrab i àrab.

A continuació figuren les recensions que féu de diversos reculls toponímics: Capafonts, Cabacers, Tremp, la Morera de Montsant, Renau i Reus, més un estudi en relació amb el "l'entiscle" en la toponímia, on continua una línia de recerca encetada per A. J. Soberanes. A l'antroponímia és dedicada la tercera part, amb estudis sobre cognoms, renoms i la seva aplicació a noms de cases. Assenyalem els estudis dedicats a dos cognoms catalans d'origen gàl·lic: Mirabent i Porcet, ben representatius d'aquesta aportació que tant enriqueix l'onomàstica catalana i complica alhora el seu estudi.

Finalment, inclou unes semblances personals i de l'obra de tres grans mestres de l'onomàstica i de la dialectologia catalanes: E. Moreu-Rey, F. de B. Moll i J. Coromines, fets amb saviesa i eloqüència.

Aquestes línies només han pretès de palesar l'interès d'aquest llibre per a qualsevol amant de la nostra cultura i particularment per als qui estimen l'onomàstica catalana.

Josep Moran

Manuel BOFARULL i TERRADES. *Noms de lloc del terme d'Albinyana*. Corpus de Toponímia Penedesenca. Vol. I. Institut d'Estudis Penedesencs. Grup d'estudis toponímics. 1992. 169 pàgines, amb algunes il·lustracions fotogràfiques dintre el text. Mapa (74x54 cm), sense escala, plegat, en annex.

Deu ésser la primera aportació al coneixement minucios de la toponímia del Baix Penedès. És un primer pas fet amb una solidesa remarcable que fa desitjar -tal com augura a la presentació del volum Josep M. Inglès i Rafecas, cap de la secció de toponímia de l'Institut d'Estudis Penedesencs- que vagi seguit d'altres reculls per als quals el d'Albinyana pot servir d'exemple a tenir present. El treball és ordenat alfabèticament, amb múltiples remissions que en faciliten el maneig. S'hi nota un coneixement extens i profund dels quasi 20 km² de territori explorat damunt dels quals -comprenent-hi el nucli urbà principal d'Albinyana i el secundari de les Peces- la investigació oral s'ha dut a terme amb intensitat i segurament amb insistència durant llargs períodes de temps. El suport de les il·lustracions extretes de documents antics hi resulta profitós.

S'hi constata una bona concentració descriptiva, equivalent a un estalvi recomanable de reiteracions. En pot ésser un exemple l'entrada *Vallmajor*, en la qual es parla de la vall, del torrent o barranc, de la cova, les covetes, l'avenc -també dit d'en Baco- i de la font -també dita d'en Toni o del Pastor.

En general, l'esquematisme de les descripcions és pràctic tot i que alguna vegada no hi hauria fet nosa una ampliació de l'emplaçament i de les característiques de l'indret. Hauria estat útil de declarar en cada entrada la presència -o l'absència- d'article. Es pot suposar que l'avenc de més amunt de Sant Antoni és *el Manel*, però hauria estat millor concretar-ho. Davant d'una casa de les Peces dita Reïres, queda el dubte sobre si és *ca, can, cal* o *ca la* Reïres, o potser encara en plural. En alguns casos, l'article consta: el Fondo, els Garrofers, la Guixera, etc. També ho hauria estat que s'hagués sistematitzat l'alfabetització per la part específica dels noms. Tal com se'ls presenta, no sempre és fàcil de veure si són usats actualment o caiguts en desús; és una particularitat que quedaria explicitada si els que són vius anessin acompanyats de la transcripció fonètica. En alguna ocasió, es diu que el nom és capriciós, una afirmació que contradiu un pensament generalitzat segons el qual la gènesi dels noms genuïns mai no és gratuïta. Alguna vegada només es fonamenta en una llegenda local que basta per a justificar una denominació, tal com podria haver passat amb «*Baco*», que probablement no estava directament relacionat amb el déu romà del vi. Algun cop dissortadament pot passar que, per uns interessos econòmics particulars, es facin els ulls grossos davant la implantació -com si fos una úlcera purulenta en el paisatge i en l'onomàstica- d'una explotació exòtica amb un nom esgarrifosament contrari al tarannà de la llengua com «Rio Leon Safari», un rètol tan estrepitos que Bofarull s'absté pudorosament de donar-li entrada en el text i només el cita d'esquitllentes quan parla de les Basses i del fondo dels Pous, i el fa figurar en el mapa.

L'índex de les nou últimes pàgines és útil: concentra els noms amb una distribució temàtica: nuclis de població, parts dels nuclis urbans, edificacions aïllades, implantacions industrials, comunicacions, etc. Quant al mapa, amb les dimensions considerables que a l'encapçalament s'ha dit que té -que calculem que correspondrien a un 1:10.000-, permetia d'omplir amb noms les zones força extenses que hi queden innominades.

Alguns noms criden l'atenció, com Tomoví, l'Alcatar; les propostes etimològiques potser van ben encaminades. Potser també hi va la que correspon a l'Albornar, un nom, Albornarium, que, segons un document del 1173, designava un indret de per allà a Constantí, una zona on també s'han trobat padellassos que podien haver correspost a albirmies. Però prescindint de l'eventual encert de les especulacions interpretatives -no indispensables en

un inventari d'onomàstica-, i prescindint de les minúscules consideracions perfeccionistes de més amunt, aquest recull del terme municipal d'Albinyana es mereix una benvinguda encoratjadora.

Ramon Amigó i Anglès

- A. BACH. *Masies del Solsonès*. Consell Comarcal del Solsonès. Solsona, 1995. 239 pàgines que comprenen 13 mapes + 16 pàgines amb 31 fotos en color i 1 en blanc i negre.

Em dol d'haver deixat fins ara sense obrir el llibre de mossèn Antoni Bach. Altres feines tingudes per més urgents m'han endarrerit el goig d'una lectura amena i enriquidora. El títol -tot modest- no diu que sigui un treball dedicat a la toponímia del Solsonès, però l'autor confessa de seguida que s'hi apleguen tots els noms que ha pogut saber de masos i cases de la ruralia solsonina. Els ha trets de la veu de la gent que encara els fa servir i de l'examen de documents que tiren enrere fins cap al final del segle IX i que contribueixen naturalment al coneixement de moltes denominacions ara ignorades, perquè ja no s'usen. No és un treball complet d'onomàstica, dintre la línia dels que s'elaboren aquests últims anys en altres sectors del país, perquè no es proposa de recollir més que els habitatges i alguns noms components a l'orografia que suporta aquelles cases o llocs d'estada i a la hidrografia que els condiciona. Però conté un bagatge tan important d'informació onomàstica, antiga i moderna, que qui un dia es proposi de confeccionar un inventari complet de qualsevol dels quinze termes municipals que constitueixen la comarca trobarà ja feta una gran part de la feina si recorre a les *Masies* de mossèn Bach, tant si l'eventual projecte d'inventari onomàstic es destina a un terme tan minúscul com el de Sant Llorenç de Morunys com si es destina al tan considerablement gran de Navès. Mossèn Antoni Bach dóna a comprendre que és un profund coneixedor del territori al qual dedica la seva atenció, entusiasmada i entusiasmadora. Salta a la vista que el llibre és el resultat no tan sols de molts anys d'escorcoll amb enquestes orals i amb lectures entretingudes de molts papers esgrogueïts pel pas del temps, i de llargues passejades amunt i avall de la comarca, sinó també d'un amor que no pot ocultar -ni ho pretén- per una terra que deu ésser la seva. De tot plegat, el llibre ha resultat l'exponent d'una maduresa de coneixements i d'una minúcia d'elaboració: un model que els investigadors que vindran hauran de tenir present. Hi ha algunes escapades cap a probables etimologies, com en el cas de Carmona, que atribueix a una evolució de Ca Ramona, i Llanera, que potser ve de la Nera, i les Elidines, que potser fou una manera de representar les Alzines; també proposa que Caelles és una reducció de Caselles. Quan parla del Castellvell comenta que el nom es devia originair partint de les restes d'un poblat ibèric, encara visibles quan els francs van arribar al país, i això és una deducció que vam comentar semblantment referint-nos a Castellvell del Camp de Tarragona, on mai no hi va haver un castell, però, en canvi, s'hi va descobrir un poblat ibèric. Hi ha algunes altres especulacions etimològiques, totes envoltades de circumspècció, com quan parla de Busa i s'acull a la proposta d'un filòleg que hi veia un germanisme equivalent a 'vaixell' o 'barca', en un moment en què encara no es coneixia l'opinió de Joan Coromines, que hi veu un celtisme que pot conduir a la idea de [serra] 'dels aguilots'.

Parlant d'Isanta, de Lladurs, una finesa de susceptibilitat només permet a mossèn Bach sospitar que «la Roca» d'un document de l'any 1000 sigui un equivalent de 'cingle'. D'una època només una mica més tardana, tenim proves documentals d'aquesta equivalència en el terme de Siurana de Prades, també fragmentat per grans cingles, «roques», segons els papers antics.

Parla breument de la geografia, dels tipus de construccions i de les comunicacions a través d'unes xarxes de camins medievals. Aprofita aquest bloc per transcriure un inventari

del 1574 del contingut d'una casa de Besora, del terme de Navès, i per fer unes comparacions entre la manera de designar alguns objectes en tres èpoques diferents, una empresa compromesa a causa de certs replecs de la llengua; parlant de calderes, probablement que la s de «casa» s'ha d'interpretar com a sorda, 'cassa', instrument amb mànec per a transportar líquid d'un lloc en un altre, d'on ha provingut el diminutiu «cassó».

El treball és estructurat per termes municipals, amb una subdivisió per parròquies històriques dintre de cada municipi, i amb una llista alfabètica dels noms dels habitatges -tant dels antics i oblidats com dels actuals- i de les capelles dintre de cada parròquia. Algun paràgraf de cada subdivisió és dedicat a donar una idea de la situació geogràfica del territori que comprèn, o que havia comprès, i de les modificacions observades, i seguidament s'informa de qui n'havia exercit la senyoria i dels canvis, quan n'hi havia hagut. La gran quantitat de documentació examinada li dóna una solidesa considerable. Ha recorregut a l'arxiu de l'església d'Urgell, al diocesa de Solsona, a pergamins inèdits i altres de publicats, a una rodalia de Solsona del segle IX i a una de parroquial del XII, a llibres sacramentals -amb llistes de combregants incloses- de les parròquies, fogatges, capbreus; és a dir, a tota aquella mena de fonts que tothom reconeix que és la que aporta la màxima informació onomàstica i que és la de major confiança. Amb la utilització sistemàtica d'aquests recursos, l'autor dóna exemple de com cal treballar en aquest camp de l'onomàstica, quan es vol arribar a resultats seriosos. I ha recorregut, encara, a tota mena de publicacions impreses relacionades amb la comarca. El gruix documental que ha servit de coixí a aquesta obra és, doncs, ingent, i complementàriament va acompanyat d'observacions arqueològiques fetes per ell mateix.

No s'està de criticar -amb encert- decisions econòmico-administratives recents que deformen gratuïtament la toponímia genuïna. Quan parla de Peà, una sufragània dels Torrents, de Lladurs, surt l'estret del Cavall, i es manifesta dolgut que l'embassament que s'ha construït per allí s'hagi batejat amb el nom espuri de «la Llosa del Cavall», dos noms que designen paratges contigus -la Llosa i el Cavall- que sempre han estat dos termes diferents.

En un treball d'aquesta magnitud a càrrec d'una sola persona seria il·lús de pensar que no s'hi pot trobar cap detall que s'hauria pogut afinar. S'hi nota una voluntat d'establir ortografies normativitzades: Bosc, Socarrats, Torremorell, Franc, Peracamps, Soler, Sunyer, Vila-seca, però en canvi també es troba Bosch, Sucarrats, Torramorell, Franch, Perecamps, Solé, Suñer, Vilaseca i Vilasseca. I, sense que hàgim sabut veure un argument que ho justifiqui, s'hi respecten Cardich, Estruch, Folch, March, Ponsich, Peçarodona, etc. I aquells follets que circulen per les impremtes han deixat passar Can Ambrós, altre ruta, omologar, agiografia, vivenda, Vilassaló, i potser alguns altres que no val la pena d'annotar.

Una feina addicional que hauria estat molt feixuga però també força útil per a agilitar la localització del gavadal de noms que l'obra conté hauria pogut consistir a afegir al final un índex alfabètic, antroponímic i toponímic.

Ramon Amigó i Anglès

Rivista Italiana di Onomastica. Vols. I,1; II,1 i II,2 (1995-1996).

En el *Butlletí de la Societat d'Onomàstica* de març de 1996 (p. 37) es va donar notícia de l'aparició del primer número de la *Rivista Italiana di Onomastica (RION)* (novembre de 1995; un sol lliurament). Ara, aparegut ja el segon volum (en dos fascicles, abril i octubre de 1996), és el moment de fer-ne un primer balanç crític.

En els tres lliuraments la revista s'estructura bàsicament en dos grans blocs: un primer de "Saggi" (assaigs) i un segon de "Rubriche" (rúbriques), que mereixen comentaris individualitzats.

El bloc dels “Saggi” conté estudis dividits en tres apartats: antroponímia, toponímia i onomàstica literària. És interessant que s’hagi volgut tenir en compte sistemàticament l’onomàstica literària perquè potser aquest és, dels molts aspectes de l’onomàstica, un dels més poc atesos. No podem aquí comentar amb detall cada una de les contribucions a aquestes seccions; ens limitarem a fer-ne una síntesi ràpida per secció.

Les seccions d’antroponímia dels volums fins ara publicats contenen un total de nou articles. És per a mi especialment interessant l’article de M. Zane que fa un seguiment, amb documentació des del segle XV fins al XIX, de les “estratègies” onomàstiques en la imposició dels noms de pila dels membres d’una família noble de Brescia. Dos dels articles del segon fascicle del segon volum són dedicats a presentar projectes d’investigació en curs (el *Deonomasticum Italicum* de W. Schwickard amb dos articles de mostra del que serà aquest diccionari i el *Diccionario histórico de antropónimos y figuras tradicionales en español* per A. Iglesias Ovejero amb el text dels articles *Antonio* i *Antón*). L’article de J.-P. Chambon és extraordinàriament suggerent, car, partint d’uns exemples concrets de cognoms de l’Alvernha, extreu pautes metodològiques per a la correcta explicació dels cognoms, especialment mitjançant l’anàlisi de la distribució geogràfica de cognoms actuals; proposa, també, algunes precisions terminològiques.

Els articles de toponímia són numèricament pocs (quatre). És un fet que cal subratllar com a significatiu si es té en compte que, dins de l’onomàstica, la toponímia ha estat sens dubte el camp fins ara més explotat i treballat. L’article de G.B. Pellegrini *Toponimi slavi e “slavo-venetici” in Italia* (fascicle 1 del segon volum) fa un recull de la toponímia eslava en territori italià (present sobretot a les regions del Friül i el Vènet) i posa en guàrdia, amb una dura crítica d’obres recentment publicades, contra la interpretació fantasiosa i mancada de rigor científic que voldria identificar el vènet amb l’eslau. Susanna Passigli extreu de la seva tesi doctoral uns molt rics materials toponímics que li permeten de fer un estudi sobre els topònims de les zones pantanoses del Laci i posar en relació la toponímia i la configuració del territori.

Els apartats d’onomàstica literària recullen articles molt diversos; la majoria analitzen els noms de persona en l’obra literària d’autors italians de diversa època i llur funció en el text literari. Els articles publicats en el primer volum corresponen a algunes de les comunicacions presentades en el col·loqui *Onomastica & Letteratura* (Pisa, febrer de 1995). D’entre els textos dels apartats d’onomàstica literària es pot destacar, pel seu valor testimonial, la darrera lliçó pronunciada per Gianfranco Folena, reproduït pòstumament a partir d’una gravació i de les seves notes (fascicle 2 del segon volum). Explorant un camp certament nou i que de fet no correspon exactament a la rúbrica d’onomàstica literària, mencionarem dos articles que tracten d’onomàstica cinematogràfica (el de Sergio Raffaelli, que parla genèricament de diversos aspectes de l’onomàstica en relació amb el cinema: noms de cinemes, de productores, etc. i el d’Enzo Caffarelli, que tracta dels noms de dona en la filmografia de Carlo Verdone en relació a les modes onomàstiques).

En general ens sembla que cal assenyalar l’excel·lent nivell que han assolit els articles aollits en els diferents números de la revista així com la varietat de temes tractats que fa que pugui respondre als interessos diversos de molts lectors. La tria que hem fet solament vol posar en relleu aquesta varietat.

* * *

En l’apartat de les “Rubriche” s’hi troba un capítol de bibliografia amb ressenyes més extenses (“schede”) però també amb simples notícies bibliogràfiques (“segnalazioni”)

que, això no obstant, contenen sempre una còpia de l'índex del llibre o revista que es mencionen; segueixen uns altres apartats d'"incontri", on s'indiquen els congressos, col·loquis i altres trobades de tema onomàstic, i d'"attività" on es dona notícia de recerques i publicacions en curs o en preparació, així com altres notícies referents a premis, cursos, lectures de tesis de llicenciatura o doctorat, etc. Els fascicles publicats fins ara comprenen també una curiosa secció de "frequenze onomastiche": en cada una de les fins ara publicades s'analitzen les dades extretes de determinats corpus antroponímics susceptibles d'ésser tractats estadísticament (per exemple, una comparació dels prenomes portats a les diverses regions d'Itàlia als segles XIII-XIV segons les *Rationes decimarum Italiae*). Els fascicles del segon volum contenen també unes "note ai margini" consistents en petits comentaris de curiositats onomàstiques; recorden d'alguna manera les nòtules que es publiquen en aquest *Butlett*.

Cal destacar que aquest bloc de les "Rubriche" ha adquirit en els fascicles del segon volum una gran importància respecte al primer: ha passat d'ocupar escassament unes 15 pàgines en el primer volum a ocupar-ne una seixantena en el primer fascicle del segon (gairebé una tercera part de les pàgines), i més de cent en el segon fascicle del segon volum.

És just de remarcar que són precisament aquestes rúbriques les que donen una gratíssima impressió de dinamisme a la revista i al mateix temps són una bona mostra de la cura amb què s'elabora; mencionarem com a exemple el fet que, per cada un dels llibres o revistes ressenyats o només assenyalats en les "segnalazioni", o per cada activitat anunciada, s'indica l'adreça i els telèfons i faxes de contacte on es pot adquirir el llibre o rebre informació suplementària sobre l'activitat ressenyada; encara que això pot semblar excessiu, és una cosa que qualsevol lector interessat agraeix i és un exemple de la voluntat de fer les coses al màxim de bé. Altrament creiem que aquest bloc de rúbriques pot ajudar molt positivament a establir contactes entre persones interessades per temes onomàstics en tot l'àmbit de la Romània perquè és justament en aquest apartat on es fa més patent la voluntat de la revista de no centrar-se exclusivament en el domini italià, sinó d'obrir-se a tota la Romània. És en el segon fascicle del segon volum que la revista s'obre d'una manera efectiva (tot i que ja se n'havia anunciat la intenció) a llengües romàniques altres que l'italià: en aquest cas, castellà i francès. Una altra mostra de la cura amb què es fa la revista és la sistemàtica publicació d'una fe d'errates.

La revista és portada per una redacció composta de membres molt joves dirigits i animats per Enzo Caffarelli (Roma); el lector pot veure reflectit en les pàgines de la revista l'entusiasme que posen en la seva feina i no només l'entusiasme, sinó també el gran treball que s'hi ha esmerçat.

Un suggeriment per més endavant seria la publicació periòdica de bons índexs; no únicament d'índexs d'articles o d'autors, sinó que pensem especialment en índexs de formes (topònims, antropònims) i temes estudiats en els articles. Aquest tipus d'índex, d'elaboració certament laboriosa, podria fer un bon servei als lectors.

Creiem que el món de l'onomàstica s'ha de felicitar per l'aparició d'aquesta nova revista i esperar que els sempre inevitables problemes de finançament no malmetin aquesta iniciativa.

Maria-Reina Bastardas

Antoni LLULL i MARTÍ. *Santorale insòlit*. Des de fa una colla d'anys, l'Antoni Lluïa, membre malloquí de la Societat d'Onomàstica, publica pels volts de Nadal uns estudis de caire onomàstico-lingüístic que envia a uns quants amics seus privilegiats. És tal la fama que han anat adquirint els tractats, tan entretinguts com rigorosos i impecables, que llurs afortunats destinataris esperen amb candeletes el lapse nadalenc per a poder delectar-se amb la lectura del llibret de torn.